

VERBA ET COMMENTARII

IN

AUREA DICTA

conscripsit A. D. MMI Ulf Swedjemark

ORDLISTA OCH KOMMENTARER TILL AUREA DICTA

Vokallängd har i allmänhet angivits (˘ kort, ¯ lång), dock ej för vokal före vokal som enligt huvudregeln skall vara kort.

Förkortningarna torde normalt vara begripliga, utom möjligen **subj.** = subjunktion, d.v.s. ett bisats-inledande ord (i latin ej alltid på plats nummer ett); **konj.** = konjunktion, d.v.s. ett ord som fogar samman två satsdelar eller satser av samma slag, t.ex. svenska *och, men, eller*.

§ hänvisar till kompendiet *Grammatica Latina*.

a/ ab (framför vokal)/ **abs** (framför *t*) prep. m. abl. från, av (latinets agentpreposition)

ab-ūtor -ūsus sum dep. 3 missbruka (ngt = abl.)

ac/ atque konj. och; OBS! efter ord som betecknar a) likhet *som*, b) olikhet *än*

ac-cēdo -cessi -cessum 3 gå fram till, närma sig

ācōnītum -i n stormhatt; också om det gift som bereddes av denna mycket ståtliga men ytterst giftiga blomma som med sina blå blommor lyser upp svenska trädgårdar och förvildad även skogsmarker

ad prep. m. ack. (fram) till, mot

1 **adeo** adv. till den grad

2 **ad-eo -iī -ītum -īre** gå till, besöka (ngn/ngt = ack.)

ad-fīnī|tas -tātis (vanligare *affin-*) f släktskap

ad-hūc adv. hittills; alltjämt, fortfarande

ad-iūto 1 hjälpa (ngn = ack.)

ad-iūvo -iūvi -iūtum 1 (OBS!) hjälpa (ngn = ack.)

ad-līgo (vanligare *alligo*) 1 binda

ad-scisco -scīvi -scītum 3 utse

ad-sum affui - adesse vara närvarande; ha kommit

1 **ad-vers|us -a -um** motig, olycklig; fientlig; *res adversae* 'motgång, olycka'

2 **ad-versus** prep. m. ack. mot; (vanligare än *versus* som dock brukas i engelska)

aedīfīci|um -i n hus, byggnad

aeg|er -ra -rum sjuk; adv. *aegre* knappt

Aenē|ās -ae m (son till Venus, trojansk hjälte, som lyckades fly från Troja och efter irrfärder på Medelhavet slutligen nå Italien, där ättlingar till hans son Iulus grundade Rom; de som ledde sina anor tillbaka till Iulus [och - politiskt lika betydelsefullt - Venus!]) tillhörde *gens Iulia*, bl.a. Gaius Iulius Caesar)

aequ|us -a -um jämn; lik[artad], oväldig, rättvis

aes aeris n koppar, brons; pengar

aes|tas -tātis f sommar

aestīmo 1 uppskatta, värdera; anse

ae|tas -tātis f ålder; tid(sålder)

aginavi - se kommentaren till Petronius

āgo ēgi āctum 3 (be)driva, (be)handla, föra; leva; (i sammansättningar -īgo -ēgi -actum)

āle|a -ae f tärning(sspel)

ālīen|us -a -um främmande (för ngn = *a/ab* + abl.); tillhörande en annan, annans: *aes alienum*
en annans pengar = skuld

ālī-qui(s) -quae -quid/-quod (självständigt/förenat) någon

ālī|us -a -ud annan (gen. ersätts av former av *alienus*; dat. vanl. *alteri*)

alt|ēr -ēra -ērūm (den ene, den) andre (gen. *alterius*, dat. *alteri*)

alt|us -a -um hög; djup (romaren utgick från stället man kunde stå på - marken eller havsbotten)

āmār|us -a -um bitter, besk

ambītiōs|us -a -um *ambitiös* (i negativ mening), inställsam, ärelysten, fåfång

ambūlo 1 promenera

ā|mēns (gen. **-mentis**) från sina sinnen, galen

āmīc|a -ae f väninna, käraste

āmīc|us -i m vän

āmo 1 älska (både själsligt och kroppsligt)

ām|or -ōris m kärlek

amplius adv. (komparativ) mer, ytterligare

angēl|us -i m (grek. lån) budbärare; ängel

angusti|a -ae f trångmål

angust|us -a -um trång; besvärlig

ānīm|a -ae f ande(dräkt); sinne; (i kristet latin:) sinne = själ (som längtar att komma till Gud)

ānīm|us -i m sinne (som säte för känslor); OBS! (form av) *animus* + gen. av person används för att markera att handlingen har psykisk effekt och översätts ofta bäst m. endast person; jfr *Petrum movere* röra/flytta Peter [fysiskt] - *Petri animum movere* röra/påverka Peter

ann|us -i m år; levnadsår

ānūl|us -i m (diminutiv till 2 *anus*) (sigill)ring

1 **ān|us -ūs** f (OBS!) gammal kärring

2 **ān|us -i** m cirkel, ring; *anus*

ant-ea (< *ante ea*) = *ante* 2

ante 1) prep. m. ack. före, framför; 2) adv. tidigare, förut

ante-quam subj. förr-än, innan

anxi|us -a -um ängslig, orolig

āpēr|io -ui -tum 4 öppna; släppa fram, yppa

apocolamus - se kommentaren till Petronius

Arcadi|a -ae f [idylliserat] landskap/stat på Peloponnesos i Grekland

arc|eo -ui - 2 hålla tillbaka, hindra från tillträde

ardu|us -a -um hård, besvärlig

argent|um -i n silver (jfr *Argentina*, franska *argent*)

arm|a -ōrum npl. vapen

armāt|us -a -um beväpnad

as assis m ass (ett litet romerskt mynt); "korvöre"

ascend|o -si -sum 3 stiga, gå upp

aspēr -a -um sträv, hård, svår

astr|um -i n (grek. lån) stjärna

astūt|us -a -um slug, listig, förslagen

atque - se ovan *ac*

at/ atqui konj. men

audio 4 höra, lyssna på

aur|a -ae f vind(fläkt); strålgans (*aura*)

aure|us -a -um gyllene, av guld

aur|um -i n guld

aut konj. eller; *aut ... aut* antingen ... eller

autem konj. (på andra plats i en mening) men; emellertid; och

autumn|us -i m höst

āvār|us -a -um girig

bacciballum - se kommentaren till Petronius

beā|trix -trīcis f lyckliggörerska

beāt|us -a -um lycklig (perf. particip av *beo* 1)

bell|um -i n krig

bell|us -a -um (vardagligt) söt, snygg

bēnē adv. (till *bonus*) väl, bra, gott

beo 1 lyckliggöra

bībo bībi [pōtum] 3 dricka, supa

bībūl|us -i m suput, alkis

bī-furc|um -i n (tvåkloig) gaffel (jfr eng. *fork*), tjuga; (metaforiskt i slang:) benen

bland|us -a -um vänlig; inställsam, insmickrande, skenfager

bōn|us -a -um god; (komparativ *mēl|ior -ius*, superlativ *optīmus*)

bōs bōvis m o. f oxe, ko (jfr eng. *bovine*)

C. = *Gaius* -i m (mansnamn)

cādo cēcīdi [cāsūrus] 3 falla; dö

caed|ēs (caed|is) -is f dödande; mord

caedo cēcīdi caesum 3 fälla; hugga (ner); döda

caelest|is -e himmelsk

cael|um -i n och (särskilt i kristet latin:) **caell|i -ōrum** mpl himmel

cālām|us -i m (besläktat m. sv. *halm*) (grek. lån) halmstrå; vassrör, (varav tillverkades) skrivdon, penna (*penna* är f. övr. lån från lat. *penna -ae* f [ving]penna)

cālīd|us -a -um varm, het

callīd|us -a -um skicklig; slug

cāno cēcīni cantum 3 sjunga; framsäga sjungande (om siare/sierska), profetera (jfr *carmen*)

cantabund|us -a -um sjungande

canto 1 sjunga

cāpio cēpi cāptum 3 ta, fånga; *cibum capere* inta föda, äta

capto 1. (intensivum till *capio*) ivrigt gripa (efter), söka fånga/ta

Capu|a -ae f (stad nära Neapel)

cāp|ut -ītis n huvud; huvudstad; den/det viktigaste; död (i en fras som *capitis damnare* döma till [förlust av] huvudet, döma till döden; jfr eng. *capital punishment*)

cār|eo -ui [-ītūrus] 2 vara utan (fri); sakna (ngt = abl.) (jfr *karens*)

car|men -mīnis n sång; spådom, trollsång (hära via franska *charm*)

carp|o -si -tum 3 plocka (t.ex. en frukt och) njuta av; plocka i småbitar, häckla; (jfr *excerpera*, *excerpt*)

castr|a -ōrum npl läger (jfr eng. ortnamn på *-chester*)

cāsus -us m. fall; olyckshändelse; (jfr eng. *case*, svenska *kasus*)

Cātīlīn|a -ae m (misslyckad politiker; ledare för en sammansvärjning [*coniuratio Catilinae*]; stupade 62 f. Kr.; som konsul år 63 höll Cicero fyra tal mot honom)

caud|a -ae f stjärt, svans

caus|a -ae f skäl, orsak; rättssak; abl. **causā** fungerar som efterställd "preposition" m. gen. 'på grund av, för ... skull'

cāveo cāvi cautum 2 akta sig (för att *ne*) (jfr eng. *cautious*)

cāvo 1 urholka (jfr *kavitet*, *konkav*)

cēdo cessi cessum 3 gå (iväg); ge vika (för ngn/ngt = dat.)

cēn|a -ae f middag

cēno 1 äta middag

Cēr|ēs -ēris f Ceres (skördens gudinna; jfr eng. *cereals*)

cīb|us -i m mat

circā 1) adv. runtom; 2) prep. m. ack. omkring (både lokalt o. temporalt)

circens|es -ium [*ludi*] mpl skådespel (på circus, oftast hästkapplöpningar)

circum-fulgeo -fulsi - 2 stråla, lysa runt omkring (ngn = ack.) (jfr *fulg/ur -ūris* n 'blix')

circum-spicio -spexi -spectrum 3. (ängsligt) se sig omkring (efter ngt = ack.)

cīv|is -is m o. f medborgare

cīvī|tas -tātis f medborgarskap, -rätt; stat; (senare) stad (jfr eng. *city*)

clāmo 1 ropa

clārī|tas -tātis f klarhet, glans

clār|us -a -um klar

Cn. = *Gnaius* -i m (mansnamn)

coepi (endast i perfektstammens former) började

cōgītātī|o -ōnis f tanke

cōgīto 1 tänka

cōgo (< *co-ago*) **coēgi coactum** 3 samla; tvinga

coll|um -i n hals (jfr eng. *collar*, via franska svenska *collier*)

cōlo cōlui cultum 3 odla; dyrka; bebo

cōmes -ītis m följeslagare, reskamrat (jfr franska *comte*, eng. *count*)

com-mitto -mīsi -misum 3 a) få till stånd, börja; begå; b) överlämna, anförtro

com-pīlāt|us -a -um bestulen

concūtio -cussi -cussum 3 slå samman; *crepitantia concutit arma* 'slår (ihop de skrällande vapnen=) vapnen mot varandra så att de skräller'

con-iungo -iunxi -iunctum 3 oka samman, förena

con-iu(n)x -iū(n)gis m o. f make, maka

con-stīt|uo -ui -ūtum 3 bestämma, fatta beslut

con-sto -stīti [-stātūrus] 1 stå fast; kosta; opersonligt *constat* 'det står fast; det är allmänt känt'

con-suē|tūdo -tūdīnis f vana

con-sūlo -sūlui -sultum 3 a) rådfråga (ngn/ngt = ack.), b) sörja för, dra försorg om (ngn/ngt = dat.), c) förfara (på ett visst sätt mot ngn = adverb + in + ack.)

con-sulto 1 rådslå

con-sūm|o -psi -ptum 3 förbruka, föröda, *konsumera*

con-tendo -tendi -tentum 3 anstränga; anstränga sig; skynda; kämpa

con-tīngo -tīgi -tāctum 3 a) transitivt) beröra; b) (intransitivt) vederfaras, hända; (oftast opersonligt *contingit* + dat. 'det händer ngn; ngn lyckas')

con-tīnuo 1 fortsätta

con-tubernāl|is -is m o. f sambo

con-tūmēli|a -ae f skymf

con-vīci|um -i n käbbel, gormande; otidighet, smädelse

con-vīvi|um -i n kalas

con-vōco 1 sammankalla

copo - se kommentaren till Petronius

corp|us -ōris n kropp; person

cor-ruo -rui - 3 störta samman, rasa ihop

co(t)tīdiān|us -a -um daglig

crās adv. i morgon

creatūr|a -ae f skapelse (jfr *creatur*, *kritter*)

crēb|er -ra -rum idelig, ofta förekommande; adv. *crebro*

crē|do -dīdi -dītum 3 tro (på ngn/ngt = dat.); anförtro

crēdūl|us -a -um lättrogen, lättroget sättande sin lit till (ngn/ngt = dat.)

creo 1 skapa; välja

crēpīto 1 skrälla, skramla (intensivum till *crepo*)

crēpo crēpui crēpītum 1 [!] knaka, smälla (jfr *krevera*)

cresco crēvi [crētum] 3 växa

crūdēl|is -e grym

1 **cum** subj. a) temporal (vanl. m. konjunktiv om tempus är imperfekt el. pluskvamperfekt; annars indikativ): när, då; b) kausal (indikativ anger objektivt skäl, konjunktiv subjektivt): eftersom, då; c) koncessiv (alltid m. konjunktiv): fastän

2 **cum** prep. m. abl. (tillsammans) med; enklitiskt vid vissa pronomen, t.ex. *mecum*, *nobiscum*, *quibuscum*

cūp|io -īvi -ītum 3 önska

cūr interrogativt adv. varför

cūr|a -ae f vård, omsorg, bekymmer

cūro 1 vårda, sköta om

curro cūcurri cursum 3 springa (jfr *kurir*, *kursiv*, *kurs*)

custōdio 4 vakta, hålla vakt

damnōs|us -a -um farlig

Dāna|ī -ōrum mpl greker

dē prep. m. abl. om, angående; av, från

dē-do -dīdi -dītum 3 utlämna; *deditus* (+ dat.) ‘hängiven’ (ngt)

dē-fendo -fendi -fensum 3 försvara

dē-fīcio -fēci -fectum 3 avfalla; fattas, ta slut; överge

de-inde adv. sedan, därefter

dē|leo -ēvi -ētum 2 förstöra (jfr eng. *delete*)

dē-mando 1 anförtro

dēnīque adv. (sällan först i ett led) slutligen; kort sagt

dens dentis m tand

dēplōro 1 (häftigt) begråta

dē|rīdeo -rīsi -rīsum 2 skratta åt/ut/över (ngt = ack.)

dē-scribo -scripsi -scriptum 3 skriva av; upprätta en skriftlig plan; föreskriva; vederbörligen indela

dē-scripti|o -ōnis f avskrift; beskrivning; vederbörlig indelning

dē-sīdeo -sēdi -sessum 2 sitta sysslolös

dēsīdēro 1 önska

dē-sponso 1 lova bort (*filiā uxorem* ‘en dotter som hustru’) (jfr *spondeo*)

dē-sum -fui -esse fattas, saknas

dē-tēgo -texi -tectum 3 avslöja (jfr *detektiv*)

de|us -ī m gud (vokativ sg. *deus* [av behov först för de kristna], nom. pl. *dei/dii/di*, gen. pl. vanl. *deum* i st. f. *deorum*, dat. o. abl. pl. *deis/diis/dis*)

1 **dīco** 1 kungöra (jfr *prae-dico* 1 i förväg kungöra, “predika”; *iu-dico* 1 avkunna dom)

2 **dīco dixi dictum** 3 säga, tala

dictum -ī n (substantiverat perf. particip) yttrande, uttalande

dies diēi m dag (i betydelsen ‘utsatt dag’ f); *ante diem* ‘i förtid’

diffīcī|lis -e svår; superlativ *difficillimus*

dīgnī|tas -tātis f värdighet

dīgn|us -a -um värd(ig) (ngt = abl.)

dīlīgens (gen. **diligentis**) noggrann, omsorgsfull

dīs (gen. **dītis**) = *dives*; *Dis (pater)* (‘den rike fadern’) översättning av grek. Pluto, underjordens gud

disco dīdīci - 3 lära sig

dis-pūto 1 diskutera, *disputera*

dīversōri|um -ī n värdshus

dīves (gen. **dīvītis**) rik

dī|vīdo -vīsi -vīsum 3 (av)skilja, dela

dīvīno 1 ha gudomlig inspiration/ siarförmåga; sia

dīvīn|us -a -um gudomlig

do dēdi dātum 1 (infinitiv *dāre*) ge; OBS! det enda verbet efter 1:a konjugationen med kort *a*

dōc|eo -ui -tum 2 lära ut, undervisa

doct|or -ōris m lärare; (senare som akademisk titel) doktor

dōl|or -ōris m smärta; sorg

dōmīn|us -i m herre; husbonde

dōm|us -ūs f (OBS!) (vissa former oregelbundna - se grammatiken) hus; palats; hem; *domi* (*meae*) 'hemma (hos mig), *domum* 'hemåt', *domo* 'hemifrån'

dōnec subj. till dess att, tills; (efter negation) förrän; så länge som

dōno 1 ge, skänka; begåva

dōn|um -i n gåva, skänk

dūco duxi ductum 3 leda, föra; anse; [*in matrimonium*] *ducere aliquam* gifta sig (om män)

dulc|is -e behaglig, ljuv; välsmakande

dum subj. medan, så länge som; = *dum-mōdo* (m. konjunktiv) om blott

du|o -ae -o två

e/ ex prep. m. abl. ur, från; enligt

ē-bullio 4 spy upp

ecce (interjektion) se här/där, se nu/då

ecclēsi|a -ae f (grek. lån) församling; kyrka

ē-dict|um -i n påbud, *edikt*

ef-fīg|lēs -ēi f (jfr *fīngo*) (av)bild; staty; skengestalt; utseende, figur

ēgi perfekt av *ago*

ēgō/ ēgō (gen. **meī**, dat. **mīhī/ mīhī**, ack. o. abl. **mē**) jag

ēlēphant|us -i m elefant

ēloquenti|a -ae f vältalighet

ēmo ēmi emptum 3 (ursprungligen 'ta' [mot betalning]) köpa

ēnim konjunktionellt adv. (vanligen på andra plats) ty, nämligen

1 **eo ii itum ire** (oregelbundet; böjningsstam *e* el. *i* - se grammatiken) gå

2 **eo** [abl. neutrum av *is*] a) dit; b) därför; c) (+ komparativ) ...+ **quo** (+ komparativ) 'desto ... ju'

epistūl|a -ae f (grek. lån) brev

ēqu|ēs -ītis m ryttare; riddare

ēqu|us -i m häst

era|m/s/t etc se *sum*

ergo adv. alltså

ē-rīgo -rexi -rectum 3 (upp)resa, uppföra

erro 1 gå vilse; ta (ha) fel

err|or -ōris m fel

ē|rūbesco -rūbui - 3 rodna

es(t) se *sum*

et 1) konj. och (någon gång efter negation: utan), 2) adv. ock(så), även; *et ... et* både ... och
etiam adv. även

evangēlizo 1 (grek. lån) komma med ett gott budskap, förkunna

ēvēnio -vēni -ventum 4. hända

ē-vertō -verti -versum 3 vända upp och ner på, bringa på fall

ex - se *e/ ex*

ex-eo -ii -ītum -īre 4 gå ut; resa iväg

ex-erc|eo -ui -ītum 2 öva, träna; ägna sig åt (ngt = ack.) (jfr *exercis, exercera*)

ex-īgo -ēgi -āctum 3 uppföra

ex-istīmo 1 anse, tycka

exīti|um -i n utgång; död

ex-opiniso 1 anse (verbet bildat m. det grek. suffixet *-iz-* som blivit mycket vanligt även i moderna språk, eng. *-ize*, svenska *-is-era*)

ex-pēdio 4. lösgöra; göra redo, klara av; *se expedire* rusta sig

ex-pello -pūli -pulsum 3 stöta, driva bort

ex-pugno 1 erövra, inta

ex-sīli|um -i n landsflykt; landsförvisning (ett vanligt straff)

ex-specto 1 vänta

ex-trāho -traxi -tractum 3 dra ut; *somnum extrahere* 'dra ut på sömnen'

extrēm|us -a -um ytterst, sist

ex-uo -ui -ūtum 3 klä av

fāb|er -ri m (gen. plur. oftast *fabrum*) hantverkare: timmerman, smed

fābū|a -ae f sägen, berättelse; (teater)pjä, skådespel

fāc|iēs -iēi f ansikte; skönhet

fāc|ilis -e lätt (att göra); adv. *facile*; superlativ *facillimus*

fācio fēci fāctum 3 göra (i sammansättningar *-ficio -fēci -fectum*)

fallo fēfelli [falsum] 3 lura, bedraga; i passivum även: misstaga sig

fām|a -ae f rykte

fām|ēs -is f hunger (jfr eng. *famine*)

fām|ili|a -ae f hushåll (husbondfolk och tjänare)

fāmū|us -i m tjänare, slav

fāt|um -i n (egentligen 'det [genom ett orakel] sagda') öde (jfr *fatal*, eng. *fate*)

fefellit - se kommentaren till Petronius (och ovan *fallo*)

fēmīn|a -ae f kvinna

fēro tūli (< *tētūli*) **lātum** (< *tlātum*) **ferre** (oregelbundet) bära, tåla, lida; berätta

fēr|us -a -um vild; substantiverat **fēr|a -ae** [*bestia -ae*] f vilddjur

fest|um -i n (substantiverat adj.) fest

fīd|ēs -ei f förtroende, tilltro, kredit; ordhållighet;

fingo finxi fictum 3 forma, skapa; förstålla sig, hitta på (jfr *fingera, fiktion*)

fīo factus sum fiēri (oregelbundet) (fungerar som passivum till *facio*) göras, ske, bli, äga rum
1 foed|us -a -um ful, hemsk
2 foed|us -ēris n fördrag, avtal (jfr *federal, federation*)
form|a -ae f form, utseende
form-ōs|us -a -um (full av form/er/ =) formfulländad, skön
fortasse adv. kanske
forte (eg. abl. av *fors fortis* f öde, slump) av en händelse
fort|is -e tapper; stark (särskilt i senare latin)
fortūn|a -ae f öde (lycka el. olycka); plur *fortunae* rikedom, förmögenhet
frāt|ēr -ris m broder
frequens (gen. **frequentis**) ofta förekommande, vanlig
frīgeo - - 2 vara kall, frysa
frīgīd|us -a -um kall
fūgio fūgi fūgitum 3 fly; undvika
fūgītīv|us -a -um förrymd
fui - se *sum*
fūm|us -i m rök
Gai|us -i m (romerskt mansnamn) OBS! förkortas C.
galli-cīnī|a -ōrum npl hanegäll(et) (bildning till *gallus* o. *cano*)
gall|us -i m tupp
gaudeo gāvīsus sum halvdep. 2 glädja sig (åt/över ngt = abl.)
gaudi|um -i n glädje
Gavill|a -ae (personnamn - på man el. kvinna?)
gēnēr| -i m svärson, måg
gēnī|us -i m genius (svensk plur. *genier* [jénier]) - ett andeväsen som beskyddade en människa alltifrån hennes födelse
gens gentis f folk (som en etnisk enhet)
gēn|us -ēris n släkte; slag, sort; kön
gēro (< *geso*) **gessi gestum** 3 bära, föra; *bellum gerere* 'föra krig' - *bellum ducere* 'dra ut på kriget'; *rem gerere* vara verksam (ofta politiskt); *res gestae* 'bedrifter'
gīgno gēnui gēnītum 3 alstra, föda, avla
glādi|us -i m svärd (jfr blomman *glādiōlus* vars blad, vart och ett, ser ut som ett 'litet svärd')
glōri|a -ae f ära
grāti|a -ae f nåd, ynnest; *fratrum gratia* 'brödrakärlek'
grāv|is -e tung, besvärlig. allvarlig; (ned)tyngd
grex grēgis m hjord; hop, skara; band
gusto 1 smaka; avsmaka
gust|us -ūs m smak
gutt|a -ae f droppe
hāb|eo -ui -ītum 2 ha, hålla; (hålla för =) anse
hābīto 1 bo

hic haec hoc demonstrativt pron. (syftande på det som är närmast den talande eller i texten) den här

hiems hiemis m vinter

hilaris -e glad, på gott humör

hinc adv. härifrån, härav

hodiē adv. idag

homo -inis m man; människa

honor (el. äldre **honor**) -oris m heder; (heders)ämbete

hospes -itis m och f gäst(vän); värd (i latin ett ord för den spegelvända relation som råder mellan värd och gäst) (jfr *hospital*, *hospits*, [via franska] *hôtel*; *spetälsk*)

hostis -is m (besläktat m. *hospes*; ursprungligen 'främling') fiende

humanitas -tatis f mänsklighet = mänskliga egenskaper, humanitet

humanus -a -um mänsklig; människovärdig, human

humus -i f (OBS!) jord, mylla

iaculo -ui - 2 ligga (sjuk, slagen, död)

iacio **iēci** **iacum** 3 kasta; (i sammansättningar > -icio [jicio] -iēci -iectum)

iacto 1 ideligen kasta fram; skryta

iactus -ūs m kast

iam adv. redan; nu; (i nekad sats) längre

ibi/ **ibi** adv. där

idem (< *is-dem*) **eādem** **idem** demonstrativt pron. samme ('som' *atque/ac* el. form av *qui*)

ignotus -a -um (< *in-gnotus*; jfr *nosco*) okänd

ille illa illud demonstrativt pron. (syftande på det som är längst bort) den där, denne

immineo - - 2 hota; trakta efter (m. dat.)

immō adv. (begränsande) jo/nej tvärtom; *immo vero* 'nej, snarare'

impero 1 styra, härska, befalla (ngn = dat., att = *ut*)

improbus -a -um dålig; tjurskallig, oförsynt

impune adv. ostraffat, utan [att ta] skada

in prep. 1) m. ack. (riktning) in i, mot; 2) m. abl. (befintlighet) i; i fråga om

incallescō -ui - 3 bli het, bli eld och lågor, bli (upp)tänd

incendiarius -i m mordbrännare, pyroman

incendium -i n. brand

incido -cidi - 3. infalla, hända, drabba

incito 1 egga, driva (jfr *incitament*)

incursus -ūs m anlopp, anfall

infans -fantis m o f (egentligen 'en som inte talar') (späd)barn (samma stam som i *fabula*, *fama* och *fatum*) (jfr franska *enfant*, svenska *infantil*)

inhumanus -a -um omänsklig

inimicus -i m ovän, fiende

iniuria -ae f orätt; oförrätt

innōcu|us -a -um oskyldig, oförvitlig; oskadd
inqui|ro -sīvi -sītum 3 söka ta reda på
in-sci|us -a -um ovetande; abl. abs. *inscio aliquo* ‘utan någons vetskap’
insīdior dep. 1. ligga i bakhåll, i försåt, på lur
in-sīpiens (gen. -sīpientis) ovis, dåraktig
in-spīcio -spexi -spectrum 3 titta på, granska, *inspektera*
intellēgo (senare även **intell|lgo**) -**lexi -lectum** 3 iaktta, varsebli; förstå
in-tendo -tendi -tentum 3 spänna; anstränga; perf. particip *intentus* ‘spänd, uppmärksam’
inter prep. m. ack. bland, mellan
inter-dīco -dixi -dictum 3 förbjuda (ngn = dat., att = *ne*)
inter-eo -ii -ītum -īre gå under, förgås
1 **intrō** adv. in, inåt
2 **in-tro** 1 gå in; komma in i
in-tueor -tuītus sum dep. 2. iakttaga, betrakta; beakta, ta hänsyn till
in-vēnio -vēni -ventum 4 (komma på) finna, påträffa
in-vīdeo -vīdi -vīsum 2 se snett på, vara avundsjuk, avundas
in-vīdi|a -ae f avund, hat
in-vīd|us -a -um avundsjuk, missunnsam
in-volvo -volvi -vōlūtum 3 rulla in, linda in, svepa in (jfr *involvera*)
iōcor dep. 1 skämta, skoja
iōc|us -i m skämt (jfr eng. *joke* och via eng. svenska *joker*)
ipse ipsa ipsum pron. själv
īr|a -ae f vrede, harm
īrāt|us -a -um vredgad, förtörnad
ir-rumpo -rūpi -ruptum 3 storma/ rusa in
is ea id demonstrativt pron. den(ne), (ibland närmande sig *han/hon/det*); sådan; se även 2 *eo*
iste ista istud demonstrativt pron. (syftande på det som avser andra person [du/ni]) den där;
(ibland med biton av förakt, oavsett person)
ītā adv. så, på så sätt
ītāque adv. därför
ītēro 1 upprepa, förnya
ītērum adv. på nytt, åter, igen
iucund|us -a -um angenäm, behaglig
iūdīco 1 (av)döma, avkunna en dom
iungo iunxi iunctum 3 oka samman, förena
Iup(p)īter (<*Iov-pater*) **Iovis** m Juppiter (‘fader Zeus’ - *Iov* innehåller samma stam som *Zeus*)
iūro 1 svära, avlägga ed på (*in* + ack.)
iūs iūris n (av människor skapad) rätt, lag (till skillnad mot **fas** n [oböjl] gudomlig/ moralisk rätt); det finns även ett helt annat **ius iuris** n - spad, saft, soppa; av det första gives lånorden *jurist* och *juridik*, av det andra (via franska) [*stek*]/*sky* och (via engelska) *juice*

iūvēnis (gen. **iūvēnis**) ung (ofta substantiverat a) m yngling, b) f ung kvinna); komparativ *iu(ve)nior*

iuxta prep. m. ack. bredvid, utmed; enligt

1 **lābor lāpsus sum** dep. sjunka, glida, slinta

2 **lāb|or -ōris** m (tungt, hårt) arbete; möda; plåga; sjukdom

lābōro 1 arbeta (hårt); lida, vara sjuk

lacrim|a -ae f tår

lance|a -ae f (lån från keltiska) lans, spjut

lāni|us -i m slaktare

lāpide|us -a -um av sten

lāpis -īdis m sten (jfr *lapidarisk [stil]*, *lapis lazuli*)

laps|us -ūs m glidning, slintande

larv|a -ae f spöke; mask (för skådespelare)

lass|us -a -um trött, utmattad

lāt|eo -ui - 2 vara dold, hålla sig gömd (jfr *latent*)

Lāti|um -i n Latium (det landskap där Rom grundades och latinarna bodde)

1 **lāt|us -a -um** bred, vid(sträckt)

2 **lāt|us -ēris** n sida; lunga (jfr *bi-/multilateral*)

3 **lāt|us -a -um** - se *fero*

laudo 1 berömma, (lov)prisa

lāvo lāvi lautum [el. **lōtum**] 1 tvätta, bada (ngn); passivum: tvätta sig; bada

lect|or -ōris m läsare (beteckning på den slav som läste högt för sin husbonde)

lect|us -i m säng

lēgāt|um -i n testamentariskt förordnande, *legat*

lēgāt|us -i m sändebud

1 **lēgo** 1 förordna a) som sändebud, b) testamentariskt

2 **lēgo lēgi lectum** 3 (ursprungligen 'plocka ut'; 'plocka ut [med ögonen]' =>) läsa

lēx, lēgis f lag

1 **līb|er -ri** m (bark, varpå man skrev) bok

2 **Līb|er -ēri** m (binamn på Bacchus)

3 **līb|ēr -ēra -ērum** fri; *liberi* mpl barn

lībērāl|is -e värdig en fri man; ädel; frikostig

lībēro 1 befria

lībēr|tas -tātis f frihet

līb|et -uit - 2opers. det lyster (ngn = dat.); ngn har lust, tycker om (besläktat med tyska *Liebe*, eng. *love*)

lībīd|o -īnis f lust, åtrå

līb|r|a -ae f våg; (det vägda =>) skålpund (0,237 kg); Vågen (stjärntecknet)

līcenti|a -ae f frihet (som man tar sig själv), tillåtelse; självsvald

lic|et -uit - 2 pers. det är tillåtet (för ngn = dat.); ngn får

lign|um -i n trä; ved, (jfr *lignin*)

ligo 1 binda

lī|men -mīnis n tröskel

līm|es -ītis m gräns(linje)

lingu|a -ae f tunga; tungomål, språk

līno lēvi lītum 3 smörja (in, på)

liqu|eo -ui - 2 vara flytande/ klar/ ren/ uppenbar (jfr *likvid*; *likör*)

līt|igo 1 tvista

littēra -ae f bokstav; plur. (ett) brev; litteratur

līt|us -ōris n strand

lōc|us -i m (plur. vanligen **lōc|a -ōrum** n; **lōc|i -ōrum** m 'ställen i böcker') ställe, plats

longinqu|us -a -um som finns på långt avstånd (i tid el. rum); *e longinquo* 'på avstånd'

long|us -a -um lång, som sträcker sig långt

lōquax (gen. **lōquācis**) pratsam, pratsjuk

lōquor lōcūtus sum dep. 3 tala

lotus - se *lavo*

lūceo luxi - 2 lysa

lucror dep. 1 vinna (jfr *lukrativ*)

lucr|um -i n vinst

lūn|a -ae f måne

lūp|us -i m varg

lūrīd|us -a -um askgrå

lux lūcis f ljus

lūxūrīa -ae f yppighet, lyx, prakt, sus och dus

lūxūrīōs|us -a -um utsvävande, omåttlig

M. = *Marcus* -i m (mansnamn)

māchīn|a -ae f (grek lån) (mekanisk) anordning, *maskin*

māgis adv. komparativ till *magnus* mer, hellre; (utvecklas till franska *mais* 'men')

māgist|er -ri m (bildat till *magis*) magister, mästare

māgistrāt|us -ūs m ämbetsman; ämbete

magn|us -a -um stor; (komparativ *ma|ior -ius*; superlativ *maximus*)

maiōr|es -um mpl (substantiverad komparativ) de gamle, förfäderna

mālīti|a -ae f. ondskefullhet

mālo (< *magis volo*) **mālui** - **malle** hellre vilja

1 **māl|um -i** n äpple

2 **māl|um -i** n (substantiverat adj.) ondska, ont, skada, olycka

1 **māl|us -a -um** ond, dålig (komparativ *peior*, *peius*, superlativ *pessimus*)

2 **māl|us -i** f (OBS!) äppelträd

3 **māl|us -i** m mast
māne adv. på morgonen, tidigt
mān|eo -si -sum 2 stanna, förbli
mān|ēs -ium mpl de avlidnas andar
māno 1 flyta (jfr *emanera*)
mān|us -ūs f (OBS!) hand
margārīt|a -ae f (grek. lånord) pärla
māt|er -ris f moder
mātrīmōn|um -i n äktenskap
mēdic|us -i m läkare
mēdiōcrī|tas -tātis f medelmåttighet; medelväg, "lagomhet"
mēdi|us -a -um mellerst, mitterst; (ofta, som i *mellersta Sverige* => 'mellersta delen av'
mēlior - se *bonus*
Mēliss|a -ae f (grek. 'bi') (kvinnonamn)
memento imperativ till *memini*
mēmīni (endast i perfektstammens former; ha lagt på minnet => minnas, komma ihåg
mens mentis f sinne, förstånd (jfr *amens* och svenska lånordet *dement*)
mens|a -ae f bord; maträtt
mentior dep. 4 ljuga
meo 1 gå, komma (jfr franska *imperméable* 'regnrock', eng *impermeable* 'ogenomtränglig')
mēr|eo -ui -ītum 2 förtjäna
mērī-di|ēs -ēi (genom dissimilation < *mēdī-*) m middag, mitt på dagen
mēt|uo -ui- 3 frukta
mēt|us -ūs m fruktan
me|us -a -um min
mīl|ēs -ītis m soldat
mīlītī|a -ae f krigstjänst; (senare) krigsmakt, här (jfr *milis*)
mille tusen (i sing. oböjligt adjektiv, i plur *milia -ium* npl m. partitiv gen.; *mille milites* '(ett) tusen soldater', *duo milia militum* 'två tusen soldater'
milliarium -i n milsten (som fanns uppsatt efter varje tusen dubbelsteg = en romersk mil = 1,48 km)
mīnist|er -ri m (bildat till *minus* av *parvus*) tjänare
 1 **mīnor** dep. 1 torna upp sig; hota
 2 **mīn|or -us** - se *parvus*
mīrābīl|is -e förunderlig, underbar
mīror dep. 1 undra över; beundra
misceo miscui mixtum 2 blanda (till); passivum: beblandas, komma samman (med ngt = dat.)
mitto mīsi mīssum 3 skicka, sända
mōdō (< abl. *mōdō* av *mōdus* adverbialt använd) bara, blott; även (liksom svenska *bara*) subj. = om ... bara (i latin m. konjunktiv)

mōd|us -i m mått; sätt

mōn|eo -ui -ītum 2 för-/uppmåna

mōnūment|um -i (mōnī-) n minnesmärke; gravvård

mōr|a -ae f dröjsmål; (som versteknisk term) kort stavelse

mōrior mortuus sum dep. 3 dö

mors mortis f död

mōr|um -i n mullbär; björnbär

mōr|us -a -um (grek. lånord) dum (jfr eng. *moron*, sv. *oxymoron* 'skarp/ tillspetsad dumhet')

mōr|us -i f mullbärsträd

mōs mōris m sed, vana (*morem gerere* 'lyda'); pl. ofta = karaktär; *moral*, etik (i äldre svenska förekom uttrycket *lära ngn mores* 'lära ngn veta hut')

mōveo mōvi mōtum 2 flytta, röra

mox adv. snart; (vid futurum) genast

mūli|ēr -ēris f kvinna

multī|tūdo -tūdīnis f mängd

multum adv. till *multus*

mult|us -a -um mycken; n. sg. ofta med partitiv gen. *multum vini* 'mycket vin'; (komparativ sing. endast neutrum: *plus*, plur. *plur/es -a*; superlativ *plurimus*)

mund|us -i m värld, universum

mūtābīl|is -e föränderlig

mūto 1 byta (ut), ändra

mūt|us -a -um stum (jfr eng. *mute*)

mūtu|us -a -um ömsesidig (jfr eng. *mutual*)

nanciscor nactus sum dep. 3 (upp)nå, få

nascor nātus sum (< *gna-*) dep. 3 födas

nās|us -i m näsa (jfr *nasal*)

nātūr|a -ae f natur

nātūrāl|is -e naturlig

naufrāgi|um -i n skeppsbrott

-nē (enklitiskt) a) (frågepartikel som markerar att yttrandet är en ja-/nej-fråga); b) subj. om = huruvida

nē a) negation i huvudsatser m. konjunktiv uttryckande önskan el. vilja; observera särskilt *ne* + andra pers. av *perfekt* konjunktiv i förbud till bestämd andra pers. (*ne ita dixeris* 'säg inte så') men *ne* + andra pers. av presens konjunktiv gäller obestämd person (*ne ita dicas* 'man får inte säga så'); *ne* + imperativ förekommer men är ej i överensstämmelse m. gängse språkbruk;

b) subj. (final m. konjunktiv) 1) att inte, för att inte; 2) (efter verb som betyder 'frukta') att, t.ex. *timeo ne Caesar veniat* 'jag fruktar att Caesar skall komma', *timeo ne Caesar non veniat* 'jag fruktar att Caesar inte skall komma; 3) (efter verb som betyder 'hindra, akta sig för, vägra') att, t.ex. *cave ne eas* 'akta dig för att resa, res inte'

nec - se *neque*

nēcesse est 'det är nödvändigt, ngn måste'

necessi|tas -tātis f nödvändighet, nöd tvång

neg|lēgo -lexi/ -lēgi -lectum 3 försumma

nēgo 1. säga nej; förneka (m. ack. m. inf; ofta bättre 'säga att ... inte')

nēg-ōti|um -i n bestyr, arbete, affär

neque/ nec konj. och inte, men inte; inte heller; *neque ... neque* 'varken ... eller'

ne-scio 4 ej veta, ej känna till

nēmo (< *ne-homo*) ingen (gen. *nullius*, dat. *nemini*, ack. *neminem*, abl. *nullō*)

nīgler -ra -rum svart

nīhīl/ nīl ingenting; ofta med partitiv gen. av subst. *nihil auri* 'inget guld' eller adj. *nihil humani* 'inget mänskligt'; (ibland adverbialt:) inte (alls); gen., dat. o. abl. uttrycks vanl. med lämpliga former av *nulla res*, men i gen. finns **nihili** för att uttrycka ett värde, t.ex. *nihili constat* 'det kostar ingenting'; i abl. i vissa fraser **nihilo**

nīmis adv. mycket; alltför mycket

nī-sī subj. 1) (med eget predikat) om inte; 2) (utan eget predikat efter negation) utom, annat än:

nisi quod 'bortsett från att'

nīve|us -a -um snövit

nix nīvis f snö

no(c)leo -ui -ītum 2 skada (ngn = dat.)

nōlo (< *non volo*) **nōlui - nolle** (oregelbundet) inte vilja; OBS! imperativ *noli/ nolite* + infinitiv uttrycker förbud: *noli me tangere* 'rör mig inte'

nō|men -mīnis n namn; (som grammatisk term:) substantiv och adjektiv

non-dum adv. ännu inte

non-ne (frågepartikel angivande att man väntar sig ett jakande svar)

non inte (negerar ant. hel sats [då alltid omedelbart framför det finita verbet] el. enstaka ord)

nōs (*nostri/nostrum, nōbis, nōs, nōbis*) pers. pron. vi

nosco nōvi nōtum (< *gno-*) 3 lära känna, få veta; perf. *novi* veta, känna till

nost|er -ra -rum possessivt pron. vår

nōverc|a -ae f styvmor

nōv|us -a -um ny; superlativ *novissimus* 'sist, ytterst'

nox noctis f natt

nūbo nupsi nuptum 3 gifta sig (om kvinnor) (med ngn = dat.)

nūd|us -a -um naken

null|us -a -um indefinit pron. (i sing. förenat) ingen (gen. *nullius*, dat. *nulli*)

num a) (frågepartikel angivande att man väntar sig nekande svar); b) subj. om = huruvida

nū|men -mīnis n (ursprungligen: nick [som tecken på en vilja], påbud); gudamakt, gud(om)

nūmēro 1 räkna

nūmēr|us -i m antal

numquam (**nun-**) (< *ne-umquam*) adv. aldrig

nunti|us -i m bud(bärare)

nuo nui nūtum 3 nicka

nūpēr adv. nyss

nupti|ae -ārum fpl bröllop

ō interjektion o

ob prep. m. ack. på grund av; som prefix oftast m. betydelsen 'emot, till mötes, till hindars'

ob-dūro 1 vara hård, härda ut

ob-eo -ii -ītum -īre möta; *obire* med el. utan *supremum diem* (möta sin sista dag =) 'gå hädan, dö'

obseruo 1. iakttaga; lura/passa på

occāsi|o -ōnis f tillfälle, möjlighet

occīd|ens [sol] -entis m (den nedgående solen[s land]) väster; presens particip av

oc-cīdo (< *ob-cādo*) -**cīdi** - **3** falla, stupa; gå ner

occult|us -a -um dold, hemlig

occūpo 1 *ockupera*, inta, uppta

oc-curro -curri -cursum 3 (springa emot, till mötes) möta (ngn = dat.)

ocre|a -ae f benskydd

ōcūl|us -i m öga

ōdi (endast i perfektstammens former; ha fattat hat till =) hata

ōdi|um -i n hat

ōleo -ui - 2 lukta, avge lukt; dofta; stinka

ōlim adv. en gång, förr, fordom; (i poesi även: 'en gång [i framtiden]')

omnis -e all, hel, varje

ops f (finns ej i alla former i sing., plur. fullständigt *ōp/ēs -um* etc.) (sing.) hjälp; (plur.) resurser (både ekonomiska - 'rikedom' - och militära - 'trupper')

ōpĕra -ae f arbete (som man håller på med), möda; *operam dare* 'bemöda sig'

ōpĕr|io -ui -tum 4 tillsluta, stänga; gömma

ōport|et -uit - 2 (opersonligt) det är tillbörligt, man bör/ måste

oppīd|um -i n stad (mindre)

ōp|us -ĕris n arbete (fullbordat), verk; *opus est* 'det behövs' (ngt = abl.), 'det är nödvändigt' (m. ack. m. inf.)

optīmus - se *bonus*

opto 1 önska

ōrāti|o -ōnis f tal; *orationem habere* 'hålla tal'; (i kristet latin:) bön

ōrāt|or -ōris m talare

orb|is -is m cirkel, krets; *orbis [terrarum]* ('ländernas krets [runt Medelhavet]') = '[den kända] världen'

Orc|us -i m dödsriket; även beteckning på dödsrikets härskare: Pluto

ord|ō -īnis m rad, ordning; (samhälls)klass

ōri|ens [sol] -entis m (den uppgående solen[s land]) öster; (presens particip av *ōrior ortus sum* dep. 4 gå upp)

ōro 1 (ursprungligen 'tala') be (ngn = ack., att = *ut*)

1 **ōs** **ōris** n mun; ansikte; diminutiv *osculum* -i n kyss

2 **ōs ossis** n ben

ōtium -ii n frihet från arbete, sysslolöshet, lugn och ro

pactum -i n avtal, *pakt*

paene adv. nästan

pān|is -is m bröd (jfr *panera*)

pann|us -i m tygstycke; trasa

pāp|a -ae m (ursprungligen barnspråksord: 'pappa'; i senare latin =>) påve

pār (gen. **pāris**) lik, jämbördig (+ dat.)

pār|eo -ui 2 (visa sig); lyda (ngn = dat.)

pārio pēpēri partum 3 föda, nedkomma; (med ansträngning) åstadkomma, uppnå, vinna

pāro 1 tillreda, ordna, förbereda

pars partis f del, *part*; plur. *partes* även 'roll'; 'parti'

parv|us -a -um liten; komparativ *mīn/or -us*, superlativ *mīnīmus*

past|or -ōris m herde

pāt|eo -ui - 2 stå/vara öppen

pāt|er -ris m fader

pātientī|a -ae f tålamod

pātior passus sum dep. 3 lida, tåla; tillåta

pātrīmōnī|um -i n fädernearv, fäderneärvd förmögenhet

pātri|us -a -um faderlig, fader(n)s

pauc|ī -ae -a (bara) några få

pax pācis f fred

pecco 1 (ursprungligen om häst: trampa fel) ha fel; synda; *nihil peccare* 'inte ha några fel'

pect|us -ōris n bröst; hjärta (i figurlig mening)

pēcū (etymologiskt = svenska *fä*) n = *pecus*

pēcūnī|a -ae f (bildning till *pecu*) pengar

pēc|us -ōris n boskap, kreatur

pello pēpūli pulsum 3 slå, stöta, driva

per prep. m. ack. genom; överallt i, (räknat) efter

per-āgo -ēgi -actum 3 genomföra, slutföra; tillbringa

per-do -dīdi -dītum 3 förgöra, fördärva, störta i fördärvet; förlora

per-enn|is -e beständig, varaktig, evig

per-eo -ii -ītum -īre gå under, fördärvas (fungerar som passivum till *perdo*)

per-fēro -tūli -lātum -ferre bära fram; meddela; fördraga, tåla

pērīcūl|um -i n fara

per-nīcī|ēs -ēi f fördärv, undergång

per-nīciōs|us -a -um fördärvlig, skadlig, livshotande (jfr *perniciös anemi*)

per-sēvēro 1 framhärda, envisas

per-suādeo -suāsi -suāsum 2 (*sua-* [sva:-]) 1 övertyga (ngn = dat.; *att*-sats = akkusativ m. infinitiv); 2) övertala (ngn = dat.; *att*-sats = *ut* m. konjunktiv)

per-tīnax (gen. **-tīnācis**) ihärdig, envis

per-vēnio -vēni -ventum 4 komma fram

per-vīcāci|a -ae f ihärdighet; halsstarrighet, dum envishet

pēs pēdis m fot

pēt|o -īvi -ītum 3 (grundbetydelse 'söka') (med sakobjekt) uppsöka, bege sig till (en plats); (med personobjekt) attackera, anfalla; (söka ngt av ngn =) begära/ be (ngt av ngn/ ngn om ngt = *aliquid ab el. ex aliquo*; *att* = *ut*) (jfr *petition. petita*)

phīlōsōph|us -i m (grek. lån) ('vishetsälskare') filosof

pingo pinxi pictum 3 måla, färga

plaus|us -ūs m applåd; *plausum dare* 'applådera'

plērumque adv. mestadels, ofta

plurim|us - se *multus*

plus, plures - se *multus*

pō|no -sui -sītum 3 sätta, ställa, lägga

pons pontis m bro

pōpūl|us -i m folk (i politisk mening)

porc|us -i m svin, gris

possum (< *pot-sum*) **pōtui - posse** (böjs som *sum* föregånget av *pot* [el. *pos* framför former som börjar på *s*] vara i stånd, kunna

post 1) prep. m. ack. efter, bakom; 2) adv. senare, efteråt

post-ea = *post* 2

postēr|us -a -um efterföljande, kommande

post-quam subj. efter det att, sedan (oftast m. perfekt indikativ, på svenska pluskvamperfekt)

pōtius adv. (komparativ) hellre

pōto pōtāvi pōtum 1 dricka, supa; *potus -a -um* 'drucken, berusad'

prae prep. m. abl. framför; i jämförelse med; som prefix: framtill, i spetsen; fram

prae-cīpue adv. särskilt, framför allt

prae-nuntio 1 i förväg meddela, tala om, varsla om

prae-pāro 1 förbereda

prae-sēpi|um -i n krubba

prae-ses -sīdis m styresman

praeter prep. m. ack. förbi; vid sidan av, utom; utöver

praeter-eā ('vid sidan av detta, utöver detta') dessutom, för övrigt

prāv|us -a -um skev, förvänd, galen (jfr *depraverad*)

prīmītus adv. först, i förstone

prīmo-gēnīt|us -a -um förstfödd (ordbildningen följer grek. mönster med *-o-* i st. f. *-i-*)

prīm|us -a -um (superlativ; komparativ *pri/or -ius*) först; adv. **primum** för det första; **primo** först, till att börja med

prin-ceps -cīpis (bildning till *primus* o. *cipio*) m ['den som tar den främsta platsen'] den främste, ledare, hövding; *princeps senatūs* 'senatens främste' hederstitel som under den romerska republiken kunde tilldelas en förtjänt medlem; fr.o.m. Augustus en av kejsarens titlar; den gav innehavaren rätt att inleda diskussionen och alltså möjlighet att styra debatten

prīvo 1 beröva (ngn + ngt = ack. + abl.); befria (likaså ack. + abl.)

prō prep. m. abl. för, i stället för, till förmån för

probr|um -i n skymf, skam

prō-cēdo -cessi -cessum 3 gå (fram)

prod-eo -ii -ītum -īre gå, komma fram (förväxlingsrisk: *pro-do -didi -ditum* 3 lämna fram, ut; förråda)

prōfān|us -a -um ('framför helgedomen [*fānum -i* n] stående' =) oinvigd

pro-fīteor -fessus sum dep. 2 anmäla sig

prōpě 1) adv. nära, i närheten (komparativ *propius*, superlativ *proxime*; 2) prep. m. ack. nära, inemot

prōpinqu|us -a -um närbelägen; närstående (komparativ *propior -ius*, superlativ *proximus*)

propter 1) adv. bredvid, intill; 2) prep. m. ack. bredvid; (vanligen) på grund av

prō-sum (< *prod-sum*) **profui - prodesse** vara till gagn/nytta, gagna, hjälpa (+ dat.)

prō-vinci|a -ae f (ursprungligen 'förvaltningsområde') provins

puell|a -ae f flicka

pul|er -ēri m pojke; slav (jfr amerikansk eng. där *boy* kan användas som tilltalsord till en svart)

pugn|a -ae f strid, kamp

pulch|ēr -ra -rum vacker, (stavningen med *ch* beror på felaktig anknytning till ett grekiskt ord)

pulso 1 (jfr *pello*) ideligen slå, stöta; stampa

punct|um -i n stick; prick = poäng; punkt; ögonblick

pūto 1 anse, tro (ursprungligen 'finfördela med hacka, skära [sönder]' - jft *amputera* 'skära av runt omkring')

quae|ro -sīvi -sītum 3 söka (efter); fråga (ngn om ngt = söka ngt av ngn; ngt = ack. *ab/ex* + abl.)

quam komparativ subj. så mycket som; (vid komparativ) än; (tillsammans m. superlativ uttryckande högsta möjliga grad) så ... som möjligt, *quam minimum* 'så lite som möjligt'

quam-vis subj. ('hur mycket du vill') fastän, även om

quattuor fyra

-que (enklitiskt) och; *egoque* = *et ego*

quem-ad-mōdum subj. = *quo-modo*

1 **qui quae quod** relativt pron. som, den som, vilken; i relativ anknytning (först i ny mening) 'han, hon det' - För böjningsformer se *Grammatica Latina*!

2 **qui/ quis quae quid/ quod** (*quid* självständigt; *quod* förenat) a) interrogativt pron. vem, vad; b) indefinit någon (efter *si, nisi, ne, num, relativa ord och cum*)

quia subj. eftersom, därför att; (senare inledande *att*-sats i st. f. ack. m. inf.)

quidam quaedam quoddam pron. en (viss) (böjs som *qui* med påhakat *-dam*)

quīdem adv. - framhäver ett ord som det står efter; ej alltid möjligt att översätta;

quidem ... *sed* 'visserligen ... men'; *ne* ... *quidem* 'inte ens'

quint|us -a -um femte

quisque quaeque quidque/ quodque (självständigt/ förenat) var och en, varje
quisquis quidquid allmänt relativt pron. vem som helst som, vad som helst som
quivis quaevis quidvis/ quodvis (självständigt/ förenat) (eg. 'vem du vill') vilken som helst, varje (tänkbar, möjlig)

quō a) interrogativt adv. vart; b) relativt adv. dit; men se även dels 1 o 2 *qui*, dels 2 *eo* för *quo* + komparativ

quod subj. a) (kausal) eftersom; (efter verb m. betydelsen 'glädja sig över, sörja över, undra över' att; senare liksom *quia* inledande *att*-sats i st. f. ack. m. inf.); b) (explikativ) att

quō-mōdō subj. ('på det sätt på vilket' =) såsom; ('på vilket sätt' =) hur

quondam adv. en gång (både om förgången och om tillkommande tid)

1 **quōque** adv. även, också (placeras efter ordet som skall framhåvas: *ego quoque* 'också jag')

(2 **quō-que** = *et quo*)

(3 **quōque** abl. av *quisque*)

quo-usque interrogativt adv. hur länge

rapt|um -i n rov, plundring, rån

rār|us -a -um sällsynt; adv. *raro*

rāt|io -ōnis f räknande; (be-/ut-)räkning; skäl; förstånd

rē-clīno 1 luta tillbaka; lägga (för vila)

rē-concilio 1 försona (*in vicem* 'med varandra')

rē-creo 1 vederkvicka, pigga upp; reflexivt *se recreare* 'ta igen sig, koppla av'

rect|us -a -um rak, rätt, riktig; *rectum -i* n (substantiverat) ändtarm

rē-curro -curri -cursum 3 springa tillbaka

red-eo ii -ītum -īre återvända

rē-ficio -fēci -fectum 3 vederkvicka; i passivum: återhämta sig

rēgi|o -ōnis f trakt, område

regn|um -i kungamakt, -döme

rē-linquo -līqui -lictum 3 lämna (efter sig); skiljas från; överge (jfr *relik*, *relikt*)

repente adv. plötsligt, med en gång

rē-qui|ro -sīvi -sītum 3 fråga efter

rē-scindo -scīdi -scissum 3 (åter) riva upp/ ned

re-spicio -spexi -spectum 3 se tillbaka, se sig om efter; betänka, ta hänsyn till

rē-spondeo -spondi -sponsum 2 svara (jfr *korrespondera*)

rē-tracto 1 åter behandla; ta upp till förnyad diskussion

rē-vērenti|a -ae f vördnad

rē-vōco 1 återkalla

rex rēgis m kung

rix|a -ae f gräl, tvist

rōb|ur -ōris n (kärn)styrka; kärntrupp

rōbust|us -a -um stark, kraftig

ruīn|a -ae f. (hus)ras (ej ovanligt i Rom)

rūs rūris n by; land (motsats: stad); *rure/ ruri* ‘på landet’ eller ‘från landet’, *rus* ‘ut till landet’ (jfr svenska *rustik*, eng. *rural*)

saepe adv ofta

sāl sālis m (sällan n) salt; sālta; spiritualitet, kvickhet

sālio -ui - 4 hoppa

saltem adv. åtminstone

salto 1 dansa (bildning till *salio* ovan)

sālū|s -tis f hälsa; välfärd; frälsning

salvāt|or -ōris m frälsare

salveo - - 2 vara frisk, må väl; imperativ *salve(te)* ung. ‘god dag’

salv|us -a -um frisk, välbehållen (jfr *salva*)

sanguīne|us -a -um blodig

sangu|is -īnis m blod

sān|us -a -um frisk, sund

sāpi|ens (gen. **-entis**) vis, klok; (ofta substantiverat ‘den vise’)

sāp|io [-īvi/ -ii/ ui] - 3 smaka; ha (god) smak; vara klok

sāt/ sātis adv. tillräckligt, nog

sātell|es -ītis m (etruskiskt lån) drabant, hejduk

schōl|a -ae f (grek. lån; ‘fritid’; ‘tid för studier’; ‘plats för studier’) skola

scio 4 veta

scribo scripsi scriptum 3 skriva

scruta scita - se kommentaren till Petronius

scūt|um -i n [lång]sköld (rektangulär)

sē reflexivt pron. sig (gen. *sui*, dat. *sibi/ sibi*, ack. o. abl. *sē*)

sēcundum prep. m. ack. utefter, utmed; enligt

sēcund|us -a -um (eg. ‘följande’; bildning till *sequor*) 1) andre/a, näst bäst, sämre; 2) (ur uttryck som *ventus secundus*, ‘vind som följer med = förlig vind’, uppkommer en positiv betydelse:) gynnsam, lycklig, *res secundae* ‘medgång, lycka’

sed konj. men; utan (efter negation)

sēdeo sēdi sessum 2 sitta (*sēdi* kan även komma av *sido*)

sēd|ēs -is f (sitt)plats

sēdo 1 (få att sitta) lugna, stilla, blidka (jfr *sedativ*)

sēm|is sēm|issis m hälft(en); ett halvt ass

semper adv. alltid

sēnec|tūs -tūtis f ålderdom; (genom metonymi även:) de gamla, gamla människor

sensuāl|is -e genom sinnena erfaren, sinne-

sē-pāro 1 skilja

septuaginta sjuttio

sēquor sēcūtus sum dep. 3 följa

sēri|us -a -um allvarlig; adv. *serio*

sērō adv. (för) sent
servio 4 vara slav; (be)tjäna
servī|tus -tūtis f slaveri
servo 1 bevara; iaktta
serv|us -i m slav; tjänare
sēvēr|us -a -um allvarlig, sträng; hård, grym
sī konditional subj. om = såvida
sibi - dat. av *se*
sīc adv. sålunda, på så sätt, så (OBS! Det svenska överflödiga *så*, som särskilt ofta förekommer i talspråk i t.ex. *idag så gick jag...* saknar motsvarighet i latin)
sīdo sēdi sessum 3 sätta sig (jfr ovan *sedeo*)
sīl|eo -ui - 2 vara tyst, tiga
silv|a -ae f skog
simill|is -e lik (till det yttre) (ngn/ngt = dat.; gen. om fullständig likhet avses); (superlativ *simillimus*)
simplex (gen. **simplīcis**) enkel
sīne prep. m. abl. utan
singūl|i -ae -a en på varje, var sin (jfr *singel, singularis*)
sin|us -ūs m (om ngt som är buktat, bågformigt:) bukt, båge, rundning; famn, sköte (jfr *sinus-kurva; sinuit*)
sōbri|us -a -um nykter
sōcēr socri (poet. **sōcēri**) m svärfar; (**socr|us -ūs** f svärmor)
sōlāci|um -i tröst
somn|us -i m sömn; *in somno/ somnis* 'i sömnen (drömmen)'
sors sortis f lott (både i konkret och figurlig mening), öde
spectācūl|um -i n skådespel
specto 1 titta (på), beskåda
spēro 1 hoppas
spes spei f (för)hopp(ning)
spīro 1 andas
spondeo sponendi sponsum 2 lova; (perfekt particip substantiverat *spons/a -ae* f 'fästmö; brud' resp. *sponsus -i* m 'fästman; brudgum') (jfr franska *épouse*, svenska *sponsor*)
stēl|a -ae f (grek. lån) gravsten, *stele*
stirp|s -is f stam
sto stēti [stātūrus] 1 stå
stringo strinxi strictum 3 snudda vid; rispa; *gladium stringere* 'dra sitt svärd'; strama åt (jfr *stringens, stringent*)
stūdi|um -i n. iver, intresse, lidelse; partiskhet, tendens (betydelsen 'studium' först i senare latin)
sub prep. m. 1) ack. (ned) under; 2) abl. under
sub-rēp|o -si -tum 3 smyga in (under), smyga sig fram/på; jfr eng. *surreptitiously* 'i smyg'
sūbit|us -a -um plötslig; adv. *subito* plötsligt

sublat- - se *tollo*

sūc|us -i m saft; dryck

sūd|or -ōris m svett

sum fui [fūtūrus] esse (oregelbundet) vara; finnas, vara till, existera

summ|a -ae f (subst. adj.) summa

summ|us -a -um (superlativ) högst

sūper a) adv. ovanpå; därutöver, ytterligare; b) preposition 1) med ack. (hän) över; bortom; 2) med abl. ovanför, över

suprēm|us -a -um ytterst, sist

surgo (< *sub-rēgo*) **surrexi surrectum** 3. resa sig; *tempestas surgit* ... bryter ut

su|spīcio -spexi -spectum 3 misstänka

sustul- - se *tollo*

su|us -a um reflexivt possessivt pron. sin (jfr även *se* ovan)

T. = *Titus* -i m (mansnamn)

tāc|eo -ui -ītum 2 tiga

tācīt|us -a -um tyst

tām adv. så, till den grad; *tam ... quam* 'så (mycket) ... som'

tāmēn adv. likväl, dock, i alla fall

tam-quam (**tan-**) liksom, såsom

tandem adv. till slut, äntligen; (i fråga:) då egentligen; (på grund av vitsig engelsk studentslang återfinns *tandem* som beteckning i vår tid på en viss cykeltyp)

tāngo tētīgi tāctum 3 röra

tantum a) -i n så mycket, så stor mängd (ofta m. partitiv gen.); *tanti facere* 'värdera så högt'; b) adv. endast, bara

tant|us -a -um så stor

Tarentīn|us -a -um från Tarent

tēgo texi tectum 3 täcka, hölja, dölja

tell|ūs -ūris (OBS!) f jord(klot)

tēmēritas -tātis f våghalsighet

tempes|tas -tātis f storm, oväder

temp|us -ōris n tid, tillfälle

tēn|eo -ui -tum 2 hålla (fast, besatt)

Terenti|us -i m (mansnamn)

terr|a -ae f mark, land

terr|eo -ui -ītum 2 skrämma, förskräcka

terribīl|is -e fruktansvärd, hemsk

terti|us -a -um tredje

Teucr|i -ōrum mpl trojaner

Thūl|ē -ēs f (grek. böjning) (en av Shetlandsöarna?)

tīm|eo -ui - 2 frukta, vara rädd för

tīm|or -ōris m fruktan, rädsla

tōg|a -ae f (jfr *tego*) toga (den romerske mannens ytterplagg, ett ovalt tygstycke, 2,5 x 5,5 m.)
tollo sustūli sublātum 3 lyfta: a) upp, undan; till skyarna, lovprisa; b) bort, iväg, undanröja, mörda

tōt|us -a -um (gen. *tofīus*, dat. *toti*) hel och hållen; substantiverat *totum -i* n alltsammans

tra-īcio [trajício] (< *trans-*) **-iēci -iectum** 3 genomborra

trans-eo -ii -itum -īre gå över; gå förbi, passera

trans-īgo -ēgi -actum 3 fullborda, avsluta; bilägga; tillbringa (om tid)

tū (*tuī, tībī / tībī, tē, tē*) pers. pron. du

tul- se *fero*

tum adv. då, vid det tillfället; därpå, sedan

tunc (< *tum-ce*) = *tum*

turb|a -ae f hop, folkhop

turplis -e skamlig, neslig, skändlig

tūt|us -a -um trygg, säker (för ngn/ngt *ab + abl.*); adv. *tuto*

ūbī/ūbī adv. 1) (interrogativt) var; 2) (relativt) a) där, varest; b) så snart som, när helst

ultīm|us -a -um ytterst, längst bort befintlig, sist

ūlūlo 1 (onomatopoetiskt) yla

umbr|a -ae f skugga; skuggfigur, fantom

umquam (un-) adv. någonsin

ūnī-vers|us -a -um hel (och hållen); allmän

urbs urbis f stad (större; ofta = Rom)

usque adv. ständigt; *usque ad* 'ända till'

ūs|us -ūs m användning, bruk; nytta, behov; *usus est = opus est* (se ovan *opus*) - (*usus est* kan dock även komma av *utor*)

ūt/ ūtī I. subj. 1) m. indikativ a) (komparativ) såsom, b) (temporal) så snart som; 2) m. konjunktiv a) (final) att, för att (= på det att), b) (konsekutiv) att, så att, c) (koncessiv) fastän, även om.

II. (önskepartikel) o att, om ändå

ūtīlis -e nyttig

ūtī-nam = *ut* II

ūtīque adv. under alla förhållanden, obetingat

ūtor ūsus sum dep. 3 använda, utnyttja; njuta av (ngt = abl.)

utroque 'med hjälp av bådadera' (av *uterque utrāque utrumque* båda)

ux|or -ōris f hustru, fru

vā|do -si -sum 3 gå (långsamt, värdigt), skrida

vāl|eo -ui [-ītūrus] 2 vara stark, orka; förmå; gälla; imperativ *vale(te)* ung. 'adjö'

vāri|us -a -um skiftande, ombytlig

-ve (enklitiskt) konj. eller

vēhīcūl|um -i n fordon, vagn

vel konj. eller; *vel ... vel* 'antingen ... eller'

ven-do -dīdi -dītum 3 (giva till salu =>) sälja

vēn-eo -ii -ītum -īre (gå till salu =) säljas (fungerar som passivum till *vendo*)
vēnē|um -i n gift
vēnērābill|is -e vördnadsvärd
vēnēror dep. 1 vörda
vēni|a -ae f nåd; tillåtelse; ursäkt (jfr *venia* ‘tillåtelse att predika’)
vēnio vēni ventum 4 komma
vēnor dep. 1 jaga
vent|ēr -ris m mage; moderliv
vent|us -i m vind, blåst
vēn|us -ēris (OBS!) f kärlek(slust), sinnlig kärlek; (personifierat) Venus
vēr vēris n vår
verb|um -i n ord, yttrande
vērī|tas -tātis f sanning
versi-pell|is -is m (‘päls-vändare/bytare’) varulv (*var-* besläktat m. latin *vir*)
verto verti versum 3 vända
vēr|us -a -um sann; adv. **vero** (som ord nummer två) men
vesp|er -ēri el. **-ēris** m afton, kväll (jfr *vesper* ‘kvällsgudstjänst’)
vespill|o -ōnis m likbärare
vestīgi|um -i n spår
vestīmentum -i n klädesplagg
vētus (OBS! lika i alla genus i sing. nom.; gen. **vētēris**) gammal; superlativ *veterrimus*
vi|a -ae f väg
vīcis gen. sing. f (nom. o. dat. sing. saknas; ack. *vicem*, abl. *vice*, plur. nom. o. ack. *vices*, dat. o. abl. *vicibus*) växling, (om)byte (jfr *vice*, *vikarie*, eng. *vicar*)
vict|or -ōris m segrare
victōri|a -ae f seger
vīc|us -i m by; kvarter; gata, gränd [kantad av hus]; (jfr eng. *-wich* i t.ex. *Norwich*)
vīdeo vīdi vīsum 2 se; i passivum oftast ‘synas, tyckas, förefalla’; *mihi videtur* ‘det synes mig, jag tycker’
vīgīli|a -ae f vaka; nattlig bevakning, vakt
vīgīl|o 1 vaka, hålla vakt
vīll|is -e billig; värdelös, simpel
vill|a -ae f lantgård (jfr franska *ville* ‘stad’)
vincio vinxi vinctum 4 fängsla, fjättra, slå i bojor
vinco vīci victum 3 (be)segra
vīnōlent|us -a -um drucken, berusad
vīn|um -i n vin
vīr vīri m man (‘karlakarl’); *vir fortis* hjälte (jfr *var-* i ‘var-ulv’ och *vär-* i *värld* [av *vær-ald/-old* ‘manna-/människoålder’, senare ‘platsen där människor finns’])
vir|tūs -tūtis f manlighet; tapperhet; dygd

vīr|us (-i) n (OBS!) (klassiskt endast nom. o. ack.) gift

(1) **vīs** f (finns ej i sing. gen. el. dat., ack. **vim**, abl. **vi**; plur. fullständigt **vīr|es -ium** etc.) kraft, våld, styrka (även = ‘truppstyrka’); betydelse

(2 **vis** ‘du vill’ - form av 2 *volo*)

vīs|ito 1 besöka

vīt|a -ae f liv

vīti|um -i n fel, svaghet; förvillelse; last (jfr franska, eng, *vice*)

vīto 1 undvika

vīvo vixi [victūrus] 3 leva; *vivitur ex rapto* ‘man lever av rån’; (jfr *viktualier*)

vix adv. knapp(as)t

vōco 1 kalla

1 **vōlo** 1 flyga; (i slang) flyta, rinna i strömmar

2 **vōlo vōlui - velle** vilja

vōluntāri|us -a -um frivillig

volun|tas -tātis f vilja

volup|tas -tātis f lust, åtrå

vulg|us -i n (OBS!) (endast sing.) folk (i allmänhet = den stora massan, hopen)

vuln|us -ēris n sår

vult|us -ūs m ansikte, anlete, uppsyn

SÄRSKILDA NOTISER TILL CITATEN

Siffrorna avser radnummer.

sid 1

- 5 **et** = *etiam*; **ego** avser döden
- 6 **machina** 'teatermaskin', anordning på teater som gjorde det möjligt att fira ner skådespelare liksom från himlen
- 7 Så kallade sig Gregorius den store i brev; efter honom har uttrycket blivit en titel för påvar.)
- 11 **aspera** substantiverat adjektiv i neutrum pluralis - § 43
- 14 **liquet** - utelämnat subjekt 'det' eller 'saken'
- 19 Omvandlat på svenska till *talande tystnad*, exempel på s. k. oxymoron.
- 19 **primum** 'det första', 'den första plikten' - underförstå **est** som predikat.

sid 2

- 2 **studio** 'partiskhet, tendens' - detta sagt av den författare som i den allra första meningen i redogörelsen för Neros regering anger temat när han säger 'Det första mordet under den nya regimen, vilket drabbade Iunius Silanus, prokonsul i Asia, iscensattes utan Neros vetskap genom en listig manöver av Agrippina.' (*Prima principatu novo mors Iunii Silani proconsulis Asiae ignaro Nerone per dolum Agrippinae paratur.*)
- 8 En rättsformel som använts som beskrivning av romersk religiositet: den enskilda människan eller samhället träffade ett avtal med en gud. Fullgjorde människan sin del, väntade hon sig att guden skulle fullfölja sitt åtagande. Denna "kontraktsreligion" ligger bakom de många votivgåvorna under antiken.
- 18 Underförstå som predikat *est*.
- 20 **venientibus** presens particip i dat. plur. 'för dem som kommer'; underförstå lämplig form av *esse* (i betydelsen 'finnas') som predikat!
- 22 När det som här i verscitat står något inom parentes anges att om man läser det som vers skall det parentessatta ej utläsas. Detta citat läses alltså i vers med de accentuerade stavelserna betonade: *Vari-ét mutábile sémp(er)/fémina.*
- 23 Ordna *Consuetudinis vis est magna.*

sid 3

- 1 För det svenska uttrycket *röra upp himmel och jord* jämför även Bibeln, Haggai 2, 7.
- 2 Ciceros översättning av inskriften på Apollontemplet i Delphi: Γνώθι σεαυτόν [Gnóthi seautón]. - Med dessa grekiska ord slutar för övrigt J. H. Kjellgrens "Salig Dumbom".
- 3 Politisk grundsats som tillskrivits flera olika, från Filip II av Makedonien, Alexander den stores far, till Ludvig XI av Frankrike.
- 8 **vivito** mindre vanlig imperativform, här = *vive*
- 10 Ordna *Tacita mulier est semper melior quam loquens.*
- 11 **loquacior** - § 42, a
- 15 **regibus** - § 54
- 19 § 43, b
- 20 **taceat** - § 83 (hortativ konjunktiv)
- 21 **ubi** 'när'

sid 4

- 1 § 13
- 2 **Illis** (dat. plur. mask.) **quorum labores** (subjekt) **meruēre** (= *meruērunt*; 'gjort dem för-tjänsta [av detta])
- 3 **Hoc** syftar fram på **quod** ('att')
- 4 **qui** 'den som'
- 5 Efter antalet översättare kallas så, lite missvisande, den översättning av Gamla Testamentet till grekiska som gjordes för judarna i Alexandria, vilka ej längre kunde hebreiska, omkr. år 200 f. Kr. I själva verket var översättarna 72.
- 8 **et** = *etiam*
- 9 Observera att det för båda predikaten gemensamma objektet står först, som en markör av vad författaren skall säga något om.
- 12 **aequam** (predikativt attribut; 'i jämvikt') står genom spärning långt från det ord det hör ihop med (*mentem*) och blir på det viset kraftigt framhävt (§ 36, andra stycket).
- 14 **videri** <esse> 'tyckas vara'
- 15 Båda valspråken bygger på Sallustius (som i sin tur inspirerats av Aischylos).
- 16 **scholae, vitae** dativer: 'för skolan, för livet'
- 22 **aere perennius** - § 64
- 24 Ordna **quod feceris alteri**; *quod* 'det som'; *feceris* § 78

sid 5

- 1 = **qui latuit bene**; *qui* 'den som'; för tempus se § 77, 1, b
- 7 **quod** 'det som'
- 8 **omnis** (predikativt attribut § 41) 'hel och hållen', 'helt och hållet'
- 9 **uti** av *utor* § 71, här 'utnyttja'; yttrandet skall ha fällt av en general under Hannibal efter segern vid Cannae år 216 f. Kr., ett av krigshistoriens mest berömda slag, som studerats vid krigshögskolor som mönster för vad tyskarna kallar "Vernichtungsschlacht", 'förintelseslag'. - Enligt generalen borde Hannibal ha försökt inta Rom.
- 11 **abutēre** = *abutēris* (futurum simplex 2:a pers. sing. av *abutor*)
- 13 **contigit** - § 77, 1, b
- 14 **quid** - § 12 sid 9, sista stycket
- 15 Yttrande om förslag till ändring av jesuitordens stadgar, av somliga tillskrivet påven Clemens XIII 1761, av andra ordensgeneralen Ricci kort före upphävandet av orden 1763. - Negationen borde enligt klassiska regler (§ 83) ha varit *ne*.
- 16 **spectatum** - supinum (§ 25); **spectentur ut ipsae** = *ut spectentur ipsae*
- 17 **dictu** - § 25
- 18 **quid** - § 12 sid 9, sista stycket
- 24 **habetur** 'hållas/ anses' (*pro* 'för/ såsom')

sid 6

- 1 **equo** - den trojanska hästen
- 2 **et** (= *etiam*) **dona ferentes** 'även då de kommer med gåvor'
- 3 **perfer** - fem imperativer (av osammansatta verb) lägger ej i sing. till -e: *dic, duc, fac, fer, es*.
multo - § 65
- 4 **proderit** fut. simplex av *prosum*

sid 6

- 6 För tempus se § 77, 1, b; **utile dulci** 'det nyttiga med det nöjsamma' - togs som namn och motto för ett svenskt litterärt ordenssällskap, instiftat 1766
- 7 Ordna: **Quis negat Neronem <esse> de Aeneae magna stirpe?**
- 8 **hic** syftar på den närmaste, alltså sist nämnde (Nero), **ille** på den längst bort, d.v.s. Aeneas. **sustulit** - en vitsig användning av de dubbla betydelserna av *tollo*; kan ev. återges med 'tog hand om', liksom en gangster tar hand om ett problem (= undanröjer en konkurrent el. dyl.) resp. en mor tar hand om sitt barn. - För samtiden var det allmänt känt att Nero lät mörda sin mor, Agrippina d.y., och (enligt *Aeneiden*) att Aeneas på sina axlar burit sin far Anchises och så räddat honom undan förödelelsen när grekerna intog Troja.
- 9 **itur** - opersonligt passivum av intransitiva verb motsvaras i svenska av 'man'
- 16 **auro, virtutibus** § 64
- 15 **vademecum** användes i lite äldre svenska i betydelsen 'parlör, ficklexikon; [behändig] hjälprea [som man lätt kunde ta med sig]'
- 22 **Odi profanum** - titel på en dikt av Vilhelm Ekelund, såsom en allusion på den dikt av Horatius som börjar med dessa ord
- 23 **Oderint** - perfekt konjunktiv (hortativ); **dum** + konjunktiv 'om blott'; 3:e person plur. 'man'
- 24 **Qui** 'Den som'
- 25 **fugerit** - futurum exactum i huvudsats (sällsynt) uttrycker vad som alldeles säkert kommer att inträffa, 'har flytt'
- 26 **credula postero<diei>** ordagrant 'sättande din lit till den kommande'
- 27 **Quid sit futurum** (indirekt fråga) 'Vad som skall hända': *sit futurum* § 79

sid 7

- 1 § 54, Märk och § 80
- 3 **est disputandum** - se kommentaren till *itur* sid 6, rad 9
- 5 **cadendo** - § 81 A, sista stycket; hänvisningen gäller även de två följande citaten
- 6 Notera den korsvisa ordställningen med identiska led i omvänd ordning: infinitiv + gerundium, gerundium + infinitiv. Detta retoriska stilgrepp kallas *kiasm* (efter den grekiska bokstaven χ [*khi/chi*]). Vanligen står leden utan fogeord som här; oftast används "knepet" för att understryka en kontrast, en motsättning, såsom i en rad av Viktor Rydberg:
Hon var den friska våren, den kulna höst var han.
- 8 **eundo** gerundium av *eo*
- 9 § 46
- 15 **Duobus litigantibus** kan översättas som en ablativus absolutus (§ 87) - även om det torde vara mest korrekt att uppfatta frasen som en orsaksablativ (§ 68).
- 16 **Mutatis mutandis** - ablativus absolutus (§ 87) av mindre vanligt utseende: som subjektiled står i abl. plur. neutrum gerundivumformen *mutandis* 'det som bör ändras' (jfr § 43 Märk); *mutatis* är predikatsled; 'sedan det som bör ändras har ändrats' = 'med nödvändiga ändringar'

SENECA

(Ur brev 103 till Lucilius)

- 1 Ett lat. brev har som en sorts rubrik en hälsningsfras: X hälsar Y (varmt) = Namn i nom. + namn i dat. + *sal(utem) <dicat> (plurimam)*. Det avslutas ofta med 'Farväl' (*Vale/te/*). Ibland tillfogas - sist - 'Givet (=Avsant) från Z-stad' = *Dat/um/* + stadsnamn i abl. På grund av inledningsfrasen behövs alltså ej någon namnunderskrift.
- 2 **quid** (adverbiell ack.) varför
et = etiam
- 3 **dico** 'menar jag'
Kommatecknet efter *incidunt* kan sägas ersätta en konjunktion och bör på sv. återges med 'men'. (Samordning el. uppräknings utan fogaord mellan leden kallas *asýndeton*.)
vita imperativ av **vito** 1. undvika
- 4 **rariores** (s.k. absolut komparativ, som uttrycker relativt hög grad, såsom t.ex. *en äldre herre, en bättre middag*) 'ganska sällsynta'
naufragium facere lida skeppsbrott
- 5 **vehiculo everti** kastas ur vagnen
Ab homine homini cotidianum periculum 'Från en människa <kommer> den fara som dagligen hotar en människa'
- 8 **eo** + komparativ - **quo** + komparativ 'desto ... ju'
- 9 **istorum** + **vultibus** 'uppsynen hos dem' (som... *qui tibi occurrunt*)
credo 3. här: lita på
- 10 **illarum** + **primus incursus** '/det är/ bara deras första anfall /som/'
quos transiēre (= *transierunt*) 'dem som de gått förbi'
numquam ... nisi 'aldrig ... annat än/bara någon gång'

(Ur brev 7 till Lucilius)

- 1 **committēris** 'du anförtrot dig'; passivum har ofta reflexiv betydelse
- 2 **Utique quo maior...** 'Det är obetingat så att ju större...'
periculi (partitiv gen.) **plus** ('mer av fara' =) 'större fara'
- 3 **bonis moribus** 'en god karaktär'
- 4 **dicere** här: mena, avse

PETRONIUS

- 1 **quomodo dii volunt** ('såsom gudarna vill' ung. =) 'som ju händer'
- 2 **copo -onis** m (talspråksform för *caupo*) krögare (senare 'köpman'; inlånat i sv. *köpa* och eng. *cheap*)
noveratis pluskvamperfekt av *nosco*
pulcherrimum bacciballum 'en riktig goding' (*bacciballum* ett s.k. hapax legomenon, d.v.s. belagt bara på detta ställe; precis betydelse okänd; kanske namn på en välsmakande frukt; jfr *bacca -ae* f bär; [rund] frukt; pärla)
- 3 **petii** = *petivi*
negatum <est>
fecit assem, semissem habui 'tjänade hon ett ass, så fick jag ett halvt' - *fecit assem* är en s.k. frågeformad konditionalsats = *si fecit assem*, vanligt i svenska men obrukligt i vårdat latin
- 4 **quicquid habui** 'allt jag hade'
sinus -us m här 'vård'
fefellit 'bedragen, lurad'; talspråkligt perf. particip bildat efter mönster av perf.akt. *fefelli* av *fallo* 3 bedraga, lura
contubernalis -is m/f sambo (*contubernium* '(ett) boende i samma taberna' kallades den enda tillåtna samlevnadsformen för slav och slavinna eller för fri och slav[inna]; äktenskap i lagens mening - *matrimonium* - var förbjudet för dessa)
- 5 **per scutum, per ocream** (ordspråksartat; eg. 'med sköld, med benskydd') 'med mycken möda och stort besvär'
egi, aginavi 'undrade och fundrade' (*aginavi* folklig bildning till *ago*)
- 6 **in angustiis amici apparent** (ordspråk; eg. 'i trångmål visar sig vännerna' =) 'när nöden är som störst, är hjälpen som närmast'
dominus 'min husbonde'
- 7 **Capuae** (dativ för att uttrycka riktning till?; eller skall formen uppfattas som en lokativ 'i Capua' därför att talaren tänker att *exierat* ['hade rest /till/'] är detsamma som 'befann sig /i/'?) 'till Capua'
scruta scita 'en del smått och gott' (*scruta -orum* npl skräp, skrot; *scitus* a 3 tjusig)
- 8 **persuadeo -suasi -suasum** 2 övertala (ngn här ack., klassiskt dat.)
- 9 **fortis tanquam Orcus** 'stark som fan'
se apoculare (slang; etymologien osäker; kanske av grek. *ἀπό* [= lat. *ab*] + lat. *oculus* ['öga'] 'göra sig osynlig'?) sticka, smita (iväg)
gallicinia -orum npl hanegäll
luna lucebat tanquam meridie (ett vardagligt, ologiskt uttryck 'månen lyste liksom mitt på dan' = 'månen lyste så att det var lika ljust som mitt på dan')
- 10 **monimentum -i** (i st. f. *monu-*) n gravvård (sådana kantade vägarna utanför städerna; det var förbjudet att begrava folk innanför en stads murar)
homo meus 'min kompis'
(se) facere ad (talspråkligt) ge sig av mot (jfr eng. *to make for*)
- 12 **secundum** prep. + ack. utefter, intill; enligt
Mihi anima in naso esse ('Själen/Andedräkten var i näsan på mig' =) 'Hjärtat satt i halsgropen på mig' (*esse* s.k. historisk infinitiv = imperfekt *erat* - § 76)
- 13 **Ut mentiar** etc. ('Jag värderar ingens förmögenhet så högt att jag ljugar' ung. =) 'Jag vill för allt i världen inte ljuga'

- 16 **Qui mori** (§ 76) 'Vem höll på att dö'
cēcīdi av **caedo** 'högga ner, slog ihjäl'
- 17 **Ut larva** '(Blek) som ett spöke'
paene animam ebullivi 'jag hade så när kolat av på fläcken' (*animam ebullire* ett drastiskt uttryck i st.f. *animam emittere* 'ge upp andan'; *ebullio* 4 spruta ur sig; spy upp)
- 19 **ambūlo** 1 här 'komma'
- 20 **adiūto** 1 hjälpa - här m. dat. i st.f. ack.
omnia pecora - illis: exempel på s.k. *anakolūt* (grammatiskt ej följdriktig meningsbyggnad); ytterst vanligt i talspråk: om talaren eller skribenten skjuter in något mitt i meningen glömmar han lätt bort vad han sa i början och ändrar uttryckssätt (konstruktion); här börjar ledet med ett ack. obj. (*omnia pecora*) som skulle passa till ett predikat med betydelsen 'dödade' men s.a.s. på vägen till predikatet skjuts en jämförelse in - *tanquam lanius* - som medför att det verkar bättre med ett annat predikatsled - *sanguinem misit* - som dock kräver dativ (*illis*)
sanguinem alicui mittere tappa blod på ngn
- 21 **Nec tamen derisit** ung. 'Men han fick inte fortsätta att vara belåten med sig själv' eller 'Men han skrattade inte bäst'
- 22 **Gai nostri domum** 'hem till allas vår Gaius [Trimalchio]'
- 24 **tanquam bovis** (i st. f. *bos*) 'som en slagen oxe'
- 26 **viderint** (futurum exactum) **alii** 'andra får tänka efter'

TACITUS

Några ord om Tacitus' stil: han strävar efter knapphet och koncentration, och det leder ibland till att hans stil blir abrupt och staccato-artad. Tacitus vill undvika vanliga eller slitna fraser och kan därför kombinera ord på ett oväntat sätt och i en mening sammanställa upplysningar som på normal prosa skulle rymmas i flera; så kan överraskningseffekter uppkomma, t.ex. i början: "(Germanien) skiljs från sarmater och daker genom ömsesidig fruktan eller berg." Normalare men också mångordigare hade varit ung.: "skiljs ... genom berg; dessutom är de rädda för varandra." - Ytterligare ett exempel på hans tillspetsade stil: i samband med en beskrivning av germanernas begravnings seder säger Tacitus 'En grästorva reser (uppför) vården'. (*Sepulcrum caespes erigit.*) - En följd av Tacitus' vilja att vara fåordig blir dels att varje uttryck har stor tyngd och betydelse, dels att obetonade, mindre betydelsetunga ord utelämnas (t.ex. former av *esse*, även i bisatser).

Tacitus skriver ej avrundat, balanserat. En stilist med helt annan smak, Cicero, skriver gärna avrundat, t.ex. "Detta skedde, inte därför att (*non quod*)... utan emedan (*sed quia*) ...", alltså två antitetiska, parallella bisatser. Tacitus bryter denna ciceronianska stiltradition och skulle kanske nöja sig med att tala om varför något inte skedde och överlåta åt läsaren att fundera ut det egentliga skälet.

- 1 **e somno** 'efter uppvaknandet ur sömnen'
in diem extrahunt - Romarna steg vanligen upp före gryningen.
calidā <aquā>; förväxla ej *calidus* 'varm' med *callidus* [nedan rad 8] 'slug')
ut apud <eos apud> quos ('såsom hos dem hos vilka' =) 'eftersom hos dem'
- 2 **plurimum hiems occupat** 'vintern upptar den största delen'
separatae singulis (=cuique) sedes <sunt> etc.: 'var och en har sin särskilda sittplats och sitt eget bord' (Romarna däremot låg ju till bords, tre stycken på varje soffa.)
- 3 **nec minus saepe** ('och inte mindre ofta'=) 'och lika ofta'
ad convivia procedere 'gå på kalas'
 Genom sin placering är *armati* starkt betonat; försök att uttrycka detta i översättningen!
diem noctemque continuare potando 'hålla på dag och natt med att dricka (supa)'
- 4 **nulli probrum <est>**
- 5 **ut** här 'såsom man kan vänta'
transiguntur (här ironiskt?) 'slutförs, biläggs'
- 6 **adfinitatem coniungere** 'knyta en släktskapsförbindelse, göra upp om äktenskap'
- 7 **tamquam** subj. här: 'som om'
nullo tempore och **magis** bestämmer både *pateat* och *incalescat*
- 8 **simplices cogitationes** 'enkla, rakt på sak gående tankar'
ad magnas <cogitationes>
- 9 **adhuc secreta pectoris** '/det som/ hittills /varit/ hjärtats hemligheter'
licentiā ioci ('med skämtets otvungenhet'=) 'under otvunget skämtande'
detectus (perf. part. av *detego*) eg. 'avslöjad'; här 'utan förställning'
nudus här 'öppen'
- 10 **retractatur <res>** ('ämnet, ärendet')
salva ratio est 'vederbörlig hänsyn tages' (till ngt = gen.)
- 12 **quod** 'något som/ vilket' (har satsen *Aleam sobrii inter seria exercent* som korrelerat)
mirēre = mirēris 'man skulle kunna förundra sig över' (Konjunktivformer i andra person sing. har ofta en allmän betydelse = 'man'. Konjunktiven här uttrycker en försiktig förmodan, s.k. potential konjunktiv, § 83.)
inter seria 'på fullt allvar'
exercent här 'spelar'
tanta lucrandi perdendive temeritate 'med så stor våghalsighet (*tantā temeritate*) att vinna eller (-ve) förlora'
- 13 **extremo ac novissimo iactu** 'med ett (slutligt och sista =) allra sista kast'
corpus här 'sin person'
contendant här 'sätter på spel'
- 14 **adit** här 'går in i'
venire av **vēn-eo -ii -ītum -īre** (gå till salu =) säljas
- 15 **Ea** (f. nom. sing.) 'Detta' - § 40
in re prava 'i en galen sak'
fides här 'ordhållighet'

JULEVANGELIET

Vid slutet av 300-talet fanns Bibelns olika böcker översatta av olika personer, men översättningen var oenhetlig, varför påven Damasus 382 bad den grundlärde - och mycket stridbare - munken Hieronymus att åstadkomma något mer tillfredsställande. Dennes arbete blev så småningom den översättning (*versio*) som blev 'allmänt spridd' (*vulgata*); först 1592 stadfäst som den katolska kyrkans officiella latinska version.

- 1 **Factum est autem** 'Och det hände' - en ofta återkommande talspråklig fras, noga återgivande den grek. originaltexten - Det oregelbundna verbet *fio factus sum fieri* ('göras, ske, äga rum, hända' m.m.) fungerar som passivum till *facio* ('göra' m.m.).
exiebat (bildat av *ex* + det oregelbundna verbet *eo* § 30): i senare latin kom många former av sammansättningar med *eo* att ansluta sig till 4:e konjugationen (typen *audio*); så här - *exiebat* i analogi med *audiebat* i stället för *exibat*; jfr i nästa rad det osammansatta *ibat*.
describeretur här 'skattskrivnas'
- 2 **descriptio** här 'skattskrivning'
facta est 'ägde rum, gjordes'
praeside Syriae Quirino (abl. abs. § 87, c) 'när Quirinus var ståthållare i Syrien'
- 3 **a Galilaea de civitate Nazareth in Iudaeam in civitatem David** 'från staden Nazareth i Galiléen till Davids stad i Judéen' - OBS! i latin anges riktning till el. från dubbelt (med den större platsen nämnd först), medan svenska låter den större platsen bli prepositionsattribut till den mindre; jfr även *Romam ad senatum/Roma a senatu* 'till/från senaten i Rom'; bruket av preposition vid stadsnamn en nyhet (jfr § 73)
- 4 **David** - hebreiska namn som inte passar in i det latinska formsystemet är oböjliga
eo quod 'därför att'
familia - till "familjen" räknades alla i ett hushåll eller, som här, i en släkt
- 5 **Maria desponsata sibi uxore**: ordagrant 'Maria lovad honom såsom hustru'
- 6 **impleti** (perfekt particip av *impleo*) 'uppfyllda, fullbordade'
páreret och **péperit** av *pario*
- 7 **non erat eis locus** § 54
- 9 **vigilantes et custodientes** presens particip, liksom längre ner *laudantium* och *dicentium*
vigilantes et custodientes vigilias noctis - vaktandet uttrycks med tre ord! (Jfr § 61.)
- 10 **stetit** av *sto*
timuerunt timore magna nästan en figura etymologica: ('fruktade med stor fruktan' =) 'blev mycket rädda'
- 11 **Nolite timere** se § 29, Anm.
evangelizo gaudium magnum - glädjen uttryckt två gånger, första gången med verbet
- 12 **quod erit omni populo** 'som skall komma hela folket till del'
- 13 **hoc vobis signum <erit>**
- 14 **militiae (caelestis) laudantium Deum et dicentium** - konstruktion efter betydelsen § 39 - tanken att *militia* avser flera medför att participen, som är bestämmingar därtill, sätts i plural.
- 16 **Gloria <sit>**
- 17 **hominibus bonae voluntatis** - *bonae voluntatis* egenskapsgenitiv (§ 48); normalt borde det betyda 'till människor som har god vilja' men tolkas som 'till människor som har hans (Guds) goda vilja, d.v.s. som omfattas av hans välvilja'